

COVID-19 ÖNCESİ VE SONRASI HALKA AÇIK TURİZM ŞİRKETLERİNİN RİSK AÇIKLAMALARI*

Arş. Gör. Dr. Filiz ÖZŞAHİN KOÇ**

Prof. Dr. Azzem ÖZKAN***

Araştırma Makalesi/ *Research Article*

Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi
2022, 24 (COVID-19 Özel Sayısı), ÖS230-ÖS248

ÖZ

Mart 2020 itibariyle pandemi olarak ilan edilen Covid-19 salgının yarattığı belirsizlik ortamı özellikle turizm sektöründe faaliyette bulunan işletmeleri ciddi boyutta etkilemiştir. Turizm sektöründe faaliyette bulunan işletmeler süreklilik başta olmak üzere çok sayıda riskle karşı karşıya gelmişlerdir. Çalışmamızın amacı bu risklere ilişkin yapılan açıklamaların incelenmesidir. BİST’te işlem gören 11 adet halka açık turizm şirketinin karşılaştıkları riskler, faaliyet raporları ve finansal tablo dipnotlarında yer alan bilgiler pandemi öncesi ve sonrası incelenmiştir. Çalışma sonucunda, şirketlerin pandemi sürecinde daha fazla riskle karşı karşıya kaldıkları ve yapmış oldukları risk açıklamalarının sayısının arttığı ve pandemi öncesi ve sürecinde açıkladıkları risk türlerinde de farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Risk, Risk Açıklama, Covid-19

JEL Sınıflandırması: M40, M42

* Makale Gönderim Tarihi (Date of Submission): 21.01.2022; Makale Kabul Tarihi (Date of Acceptance): 05.05.2022

Bu çalışma, 25-27 Kasım 2021 tarihlerinde MÖDAV tarafından düzenlenen 18. Uluslararası Muhasebe Konferansında sunulan bildirinin, yeniden düzenlenmiş ve genişletilmiş halidir.

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, filiz.ozsahin@nevsehir.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0211-869X

***Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, azzem@erciyes.edu.tr, orcid.org/0000-0001-5901-3314.

Atf (Citation): Özşahin Koç, F. ve Özkan, A. (2022). Covid-19 Öncesi ve Sonrası Halka Açık Turizm Şirketlerinin Risk Açıklamaları. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 24 (COVID-19 Özel Sayısı), ÖS230-ÖS248. <https://doi.org/10.31460/mbdd.1061049>

RISK DISCLOSURE OF PUBLIC TOURISM COMPANIES BEFORE AND AFTER COVID-19

ABSTRACT

Covid-19, that was recognized as a pandemic in March 2020, has seriously affected the tourism sector. Tourism firms faced more risks, especially the going concern risk. We aim to examine the pandemic related risk disclosures in depth. We studied the financial reports of the eleven tourism companies traded on the BIST. We analyzed available information, and classified and compared risk disclosures as before and after the pandemic. Our findings show that companies faced more risks during the pandemic period, and the number of risk disclosures increased. Similarly, the types of risks disclosed before and during the pandemic period are different.

Keywords: Risk, Risk Disclosure, Covid-19

JEL Classification: M40, M42

EXTENDED SUMMARY

PURPOSE AND MOTIVATION

Tourism has been one of the sectors most affected by the uncertainty and risk situation created by the Covid-19 epidemic, which emerged in China at the end of 2019 and was expressed as an epidemic (pandemic) in the world as of March 11, 2020. Measures taken to prevent the spread of the epidemic, such as closing borders, travel restrictions, quarantines, etc. directly affected the tourism sector. The risks faced by the tourism sector are international geopolitical risk, policy risk, war risk, terrorist risk, natural disaster risk and economic risk. Although it is not very frequent, the risk of epidemic is among the important risks that the tourism sector may face.

The aim of this study is to determine whether the risk and uncertainty environment created by the epidemic differs in the type and number of risks that the tourism sector is exposed to and disclosed compared to the pre-epidemic period.

When the studies in the literature are examined, there are studies on the effects of the pandemic on the tourism sector, opportunities and threats that may arise in terms of the tourism sector after the pandemic, but the lack of a study in Turkey on the risks that tourism companies are exposed to and disclosed constitutes the motivation of our study.

METHODOLOGY

When the literature on the research subject is examined, Çıtak and Çalış (2020); Oran (2020) stated in their studies that the sector most affected by the Covid-19 epidemic is the tourism sector. Durgun (2021) examined the opportunities and risks that may arise in terms of the tourism sector after the epidemic. Cavlak (2020); Karacan (2020); Karakaya (2020); Köse and Ağdeniz (2020); Deniz (2021) examined whether the Covid-19 epidemic was effective on the financial statements, financial reports, integrated reports and independent audit reports prepared by the enterprises. Among these studies, no research was found on the risk disclosures caused by the Covid-19 outbreak.

In this context, it has been hypothesized that the type and number of risks that publicly traded tourism companies traded on the BIST are exposed to and disclosed during the pandemic process have increased compared to the pre-pandemic period.

In order to test our hypothesis, the data of 11 public tourism enterprises between 2013-2020 were examined. These data are obtained from the annual reports, financial statements footnotes and explanations, Public Disclosure Platform and corporate governance compliance reports published by the companies on their websites.

The data were analyzed by content analysis method. In the implementation phase of this method, the word “risk”, which is mentioned verbally in the annual reports and financial statement footnotes of the tourism companies subject to the examination, was scanned and the risk type in which this word was used was determined and the number of risks explained was determined. Thus, the hypothesis that there was an increase in the number of risks announced during the pandemic period compared to the pre-pandemic period was tested.

RESULTS AND DISCUSSION

The findings obtained from the analysis of the annual reports and financial statement footnotes and explanations of 11 tourism companies traded on the BIST can be summarized as follows:

- In the content analysis made by scanning the word "risk" in the footnotes of the 2018 annual reports and financial statements of the tourism enterprises, it was determined that 156 risk statements were made. When this review and this scan were made for 2020, it was determined that 173 risk statements were made.

- It has been determined that there is an increase in the types of risks disclosed during the pandemic period compared to the pre-pandemic periods. Because, in the pre-pandemic period, while maximum 37 risk types were disclosed, it was determined that 47 risk types were disclosed during the pandemic period. When the additional risks disclosed during the epidemic period are examined, these are; political risk, virus epidemic risk, operational risk, possible risks due to future uncertainties

in tourism, geopolitical risk, non-financial risks, pandemic events, climate risk, service risk and technical risks.

- When the frequency distribution of risks in terms of tourism companies is examined; Prospective possible risk that 4 companies never disclosed before the pandemic; It is seen that 2 companies made statements about sustainability risk and 5 companies about property risk. It has been determined that 2 companies within the scope of the examination have made statements that they are directly exposed to the risk of viruses and pandemics.

- It has been determined that 11 meetings were held in 2 companies, where the early detection of risk committee is located, due to the pandemic, and no meeting was held before the pandemic.

CONCLUSION AND IMPLICATION

Since traditional financial statements provide a partial view of a company's risk situation, they fall short of meeting the needs of information users. When businesses disclose their risks in a comprehensive way, information users will be able to make healthier decisions. These risk disclosures are included in the annual reports and footnotes of the financial statements. It has been determined that there is an increase in the number and type of risks described in the examination. In addition, it was observed that the early detection of risk committee in companies convened more than before the pandemic. Apart from this, it has been determined that explanations were made regarding the economic effects caused by the Covid-19 epidemic, and that these explanations were mainly related to the measures taken to protect the existence of the enterprise as a result of the problems that may arise as a result of the capacity shortage and working.

The risk disclosures of the enterprises are of great importance for the accuracy of the decisions to be taken by the decision makers. In this respect, it is extremely important for the efficiency of the capital market that the Early Detection of Risk Committee, which is an obligatory committee in the enterprises, meets regularly and frequently, and that the current and potential risks of the enterprises are analyzed and their effects are announced to the relevant parties. In this regard, it is recommended that experts in the field of risk management take part in the formation of the said committee.

The sample of the research consists of publicly held enterprises operating in the BIST tourism sector. Hence, findings of comparative risk disclosure studies in different sectors and different countries may help the regulators to assess the effect of global adversities.

1. GİRİŞ

Risk, işletmenin stratejik, mali ve operasyonel hedeflerine ulaşmasını engelleyecek muhtemel olaylar olarak tanımlanmaktadır (Topaloğlu, 2013). İşletmeler günlük faaliyetlerini sürdürürken finansal ve finansal olmayan çok sayıda riskle karşılaşmaktadır. İşletmenin sürekliliklerini tehdit etmemesi açısından finansal ve finansal olmayan tüm risklerin etkin bir biçimde yönetilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda risk yönetimi; işletmelerin hedeflerini gerçekleştirmesinde makul güvence sunan ve şirketlerin karşılaşabileceği olası risklerin tanımlanmasını, değerlendirilmesini, kontrolünü, yönetilmesini ve raporlanmasını kapsayan faaliyetlerin bütünü şeklinde ifade edilebilir (Nielsen, 2010)

Bilgi kullanıcılarının (hissedarlar, işletme yöneticileri, kredi kurumları, yatırımcılar, analistler ile diğer paydaşlar) şirketi etkileyen ya da gelecekte etkileyebilecek olan herhangi bir ihtimal, fırsat, zarar, tehlike, tehdit ya da risklerle ilgili bilgilendirilmeleri gerekir (Linsley&Shrives, 2006). Bu bilgilendirme risklerin faaliyet raporları ve finansal dipnotları aracılığıyla ilgililere duyurulması ile gerçekleştirilmektedir.

Covid-19 salgını gerek ülke ekonomileri gerekse şirketlerin faaliyetleri açısından belirsizlik oluşturmuş ve şirketleri çok sayıda riske maruz bırakmıştır. Salgın birçok sektörü etkilemekle birlikte bu salgından en çok etkilenen turizm sektöründe faaliyette bulunan şirketler olmuştur. Zira Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından yapılan inceleme ve değerlendirmeye göre; Covid-19 salgının dünya turizm sektörüne verdiği zararın 2009 yılındaki küresel ekonomik krizin 8 katına ulaştığı doğrultusundadır. UNWTO, Temmuz ayında uluslararası turist hareketlerinde geçtiğimiz yılın aynı dönemine göre %81, Ağustos ayında ise %79 düşüş yaşandığını açıklamıştır. Bahse konu verilere göre 8 aylık dönemde uluslararası turizm hareketlerinde yaşanan kayıp oranı %70 seviyesine ulaşmıştır. Bu veriler sonucunda salgının ortaya çıktığı ilk 8 aylık dönemde uluslararası seyahat sayısında bir önceki yılın aynı dönemine göre 700 milyon azalma kaydedilmiştir. Bu dönemdeki uluslararası turizm geliri kaybının 730 milyar Dolar seviyesinde olduğu belirtilmiştir (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği [TÜRSAB], 2020).

Türkiye'ye 2019 yılında (pandemi öncesinde) yurt dışından gelen toplam ziyaretçi sayısı 51,7 milyon kişi iken, pandeminin etkili olduğu 2020 yılında bu sayılarda %72,5 oranında bir gerileme yaşanmıştır. Bunun doğal sonucu olarak da turizm gelirleri bir önceki yıla göre %71,2 azalmıştır (TÜRSAB, 2020).

Ekonomik belirsizlik ve risk durumu göz önüne alındığında BİST'te işlem gören ve turizm sektöründe olan halka açık işletmelerin salgın sürecinde karşı karşıya kaldıkları ve açıkladıkları risklerin incelenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Halka açık şirketler SPK'nın ilgili tebliğine uyumlu olarak yönetim kurullarında denetim komitesi, kurumsal yönetim komitesi ve riskin

erken saptanması komitesi olmak üzere üç komiteyi oluşturmak zorundadırlar. Bu çalışmanın konusu itibariyle şirketlerin karşılaştıkları risklerin raporlanması ve açıklanmasındaki görevleri ile birlikte sermaye piyasasının etkin bir şekilde işleyişine ve risk yönetimine olan katkısından ötürü riskin erken saptanması komitesi hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 378. maddesi ile ise riskin erken saptanması komitesi ilk olarak Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş olup (Yaşar, 2016), söz konusu maddeye göre “*Pay senetleri borsada işlem gören şirketlerde, yönetim kurulu, şirketin varlığını, gelişmesini ve devamını tehlikeye düşüren sebeplerin erken teşhisi, bunun için gerekli önlemler ile çarelerin uygulanması ve riskin yönetilmesi amacıyla, uzman bir komite kurmak, sistemi çalıştırmak ve geliştirmekle yükümlüdür*”.

Bahse konu düzenleme neticesinde riskin erken saptanması komitesinden halka açık şirketler bünyesinde aşağıdaki görevleri yerine getirmesi beklenmektedir (Gacar, 2017):

- İşletmede risk yönetimi sistemini kurmak ve bu sistemin geliştirilmesinde yönetim kuruluna yardımcı olmak,
- İşletmeyi etkileyebilecek muhtemel riskleri belirlemek, değerlemek, izlemek ve söz konusu risklerin yönetilmesine ilişkin strateji, politika ve prensipleri belirlemek,
- Risk yönetim sisteminin etkinliğini değerlendirmek,
- İşletmelerin yıllık faaliyet raporlarında açıklanacak muhtemel risklere yönelik incelemeler yapmak,
- Bağımsız denetçi raporunda yer alan risklere yönelik sonuçları değerlendirmek ve gerekli önlemleri alarak düzeltici çalışmalar yapmak.

Yukarıda ifade edildiği gibi işletmelerde etkin bir şekilde işleyen riskin erken saptanması komitesinin varlığı ile muhtemel risklerin tespiti ve bu risklere yönelik proaktif tedbirlerin alınması işletmenin sürekliliğine ve sermaye piyasasının etkinliğine katkı sağlayacaktır.

2. LİTERATÜR

Türkiye’de Covid-19 ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde pandemi sürecinin muhasebe, finans ve denetim alanındaki olası etkileri farklı açılardan ele alınmıştır. Covid-19 ile ilgili literatürde yer alan çalışmalar ve elde edilen bulgular şöyledir:

- Cavlak (2020) çalışmasında BİST 100 Endeksi’nde faaliyette bulunan işletmelerin salgın döneminde yayımladığı ilk mali raporlar olan ara dönem mali raporlarını içerik analizi yöntemiyle incelemiştir. Çalışma sonunda finansal raporlarda; şirketlerin pek çoğunun Covid-19’a ilişkin en az bir başlık altında da olsa değerlendirmeler yaptığı ve Covid-19’a ilişkin açıklamaların finansal tablo

dipnotunda (raporlama döneminden sonraki olaylar) bulunduğu belirlenmiştir. Sektörel açıdan incelendiğinde ise Covid-19'a yönelik en kapsamlı bildirimlerin bankacılık sektörü tarafından yapıldığı belirlenmiştir.

- Demir (2020) çalışmasında Covid-19'un TFRS kapsamındaki mali raporlamaya ilişkin etkilerini ve TMS çerçevesinde denetçinin dikkat etmesi gereken hususları incelemiştir. Çalışmada Covid-19'un daha çok, likidite yapısı güçsüz olan işletmeleri etkilediği, nakit akışlarını bozduğu ve kredi ödemelerinde önemli ölçüde temerrüt riski yarattığı belirtilmiştir. Ayrıca Covid-19'dan dolayı oluşan belirsizliklerin, mali raporlama üzerinde daha önceki dönemlerde olmadığı kadar etkileri olduğu ifade edilmiştir.

- Karacan (2020) çalışmasında, Covid-19 kapsamında yaşanan olumsuz ekonomik gelişmelerin şirketlerin finansal tablolarına olan muhtemel etkilerini incelemiştir. Çalışma sonucunda Aralık 2019 tarihi itibarıyla son bulan raporlama döneminde Covid-19'un etkilerinin düzeltme gerektirmeyen bir olay olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ancak 31 Aralık 2019 tarihinden sonraki raporlama dönemlerinde Covid-19 salgınının etkilerinin düzeltme gerektiren olay biçiminde değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çalışmada muhasebeleştirme işlemlerinin düzeltme gerektiren olaylar olarak dikkate alınacağı, Covid-19 pandemisinin neden olduğu etkilerin finansal tablo kalemlerinin ölçümüne dâhil edileceği belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada mali tablolar üzerindeki olası etkilere ve risklere yoğunlaşılması gerektiği ve Covid-19'un yılsonu mali tabloları üzerindeki etkisi ve operasyonlar üzerindeki olası etkilerinin bilgi kullanıcılarına açıklanması gerektiği belirtilmiştir.

- Karakaya (2020) çalışmasında, Covid-19 salgınının işletmenin sürekliliğini olumsuz yönde etkileyebileceğini dikkate alarak, BDS 570 bağlamında düzenlenen işletmenin sürekliliği ile bağımsız denetim arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonunda işletmenin sürekliliğinin, bağımsız denetime olumlu katkı sağladığı tespit edilmiştir.

- Köse ve Ağdeniz (2020) çalışmalarında entegre raporlarda Covid-19 pandemisinin ne şekilde ele alındığını incelemeyi amaçlamışlardır. Bu kapsamda çalışmada, Johannesburg Borsa'sında işlem gören 23 adet şirketin 2019 yılı entegre raporu, içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda, 9 adet şirketin entegre raporunda pandemiye yönelik bilgi sunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu işletmelerin entegre raporlarında Covid-19 pandemisine yönelik kılavuz ilkeler ve içerik unsura uyumlu bir biçimde bilgi sunduğu belirlenmiştir.

- Deniz (2021) çalışmasında, Covid-19 salgınına, bankaların denetim raporlarında ne kadar yer verildiğini ve bağımsız denetçinin ulaştığı denetim görüşüne etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda, BİST 100'de işlem gören bankaların 2020 yılı ara dönem mali bilgilere yönelik hazırlanan

denetim raporlarını incelemiştir. Çalışma sonunda, incelenen bankalarının sermaye yapısının denetçinin vardığı sonucu etkilediği, Covid-19'a ilişkin açıklamaların ve ilgili raporun döneminin ise denetçi tarafından yapılan açıklama üzerinde etkili olmadığı belirlenmiştir.

Yukarıdaki çalışmalar incelendiğinde Covid-19 salgınının işletmelerin hazırladıkları finansal tabloları, finansal raporları, entegre raporları ve bağımsız denetim raporları üzerine etkili olup olmadığının incelendiği görülmektedir. Bu çalışmalar içinde faaliyet raporları ve finansal tablo dipnotları incelenerek Covid-19 salgınının sebep olduğu risk açıklamalarına ilişkin bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

Covid-19 salgınının turizm sektörü üzerindeki muhtemel etkilerinin incelendiği çalışmalar ve ulaşılan sonuçlar şöyledir:

- Kerim (2020) çalışmasında, Türkiye turizmini negatif yönde etkileyen risklere; terör riskini, uluslararası politika riskini, doğal afet riskini ve dünya genelindeki ekonomik riski örnek olarak vermiştir. Türkiye'nin önemli gelir kaynaklarından biri olan turizm sektörü için makro düzeyde risk yönetim modelinin geliştirilmesinin önemli olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada ayrıca turizm sektöründe jeopolitik riskin azımsanamayacak kadar büyük öneme sahip olduğu, jeopolitik risklerin temelinde ise; savaş ve politik istikrarsızlık, sağlık endişeleri, suç, terörizm ve doğal afetler gibi faktörlerin yer aldığından bahsedilmiştir. Ayrıca jeopolitik riskler söz konusu olduğunda, turistlerin o bölge veya ülkeleri tercih etmediği tespit edilmiştir. Çalışmada 11 Eylül Saldırısı, İstanbul'da 2003 Kasım'ında meydana gelen bombalama olayı, Hong Kong'da 2003 yılındaki SARS salgını, Afrika'daki diğer salgınlar ve HIV virüsü, 2004 yılında Güney Asya'da görülen deprem ve tsunami olayları jeopolitik riskin temelinde yer alan riskleri bünyelerinde barındırdığı ve turizmi olumsuz etkilediği belirtilmiştir.

- Çıtak ve Çalış (2020) çalışmalarında Covid-19 salgınının turizm sektöründeki mali etkilerini incelemişlerdir. Bu kapsamda çalışmalarında öncelikle Covid-19 salgınının Dünya turizm sektörüne etkileri incelenmiş, sonrasında salgının Türkiye turizm sektöründeki finansal etkileri gözden geçirilmiştir. Çalışma sonucunda turizm sektöründeki çoğu şirketin 2020 yılı gelirlerinde yaşayacağı sert düşüşün, şirketlerin likidite yapılarının büyük ölçüde bozulmasına sebep olacağı belirtilmiştir.

- Oran (2020) çalışmasında Covid-19 salgınının uluslararası turizm üzerinde yapmış olduğu etkilerin diğer krizlerden farklılığını incelemiştir. Bu çalışmada turizm sektörünün daha önce meydana gelen finansal ve ekonomik krizlerden etkilendiği, fakat Covid-19 salgınının diğer krizlere göre daha fazla etkili olduğu vurgulanmıştır. Çalışmada daha önce yaşanan savaş, terör vb. olaylarla finansal krizlere sektörün dayanıklılık gösterdiği ve etkilerinin kısa sürede giderildiği, ancak Covid-19 salgınının

şiddeti ve küreselleşmesi nedeniyle, diğer krizlere kıyasla uluslararası turizm üzerinde istenmeyen bir etki yarattığı ve etkilerinin daha uzun süreli olacağı belirtilmiştir.

- Durgun (2021) çalışmasında Covid-19 sonrası olması beklenen muhtemel gelişmeler ışığında Türk turizminde yaşanacak fırsatlar ve riskleri incelemiştir. Çalışma sonucunda turizm sektöründe oluşabilecek muhtemel fırsatlar ve risklere yönelik tespit ve önerilerde bulunulmuştur. Bu kapsamda home ofis çalışma şeklinin iş amaçlı seyahatleri azalttığı, uzaktan eğitim, video konferans vb. etkinliklerin pandemi sürecinde yoğun olarak kullanılması kongre, konferans ve sempozyum gibi etkinliklerin yapılması için fiziksel ortam şartını gereksizleştirdiği ve bu durumun kongre turizmini olumsuz yönde etkilediği riskler arasında gösterilmiştir.

Turizm sektörüne ilişkin risklerin incelendiği yukarıdaki çalışmalar bir bütün olarak incelendiğinde turizm sektörünün özellikle savaş ve politik istikrarsızlık, sağlık endişeleri, suç, terörizm ve doğal afetler gibi faktörlerden yoğun şekilde etkilendiği bulgusuna ulaşılmaktadır.

3. HİPOTEZ

Dünya çapında etkili Covid-19 salgının oluşturduğu risk ve belirsizlik durumundan en fazla etkilenen şirketler özellikle turizm sektöründe faaliyette bulunan işletmelerdir. İşletmelerin risk açıklamaları da bilgi kullanıcılarının sağlıklı kararlar alması için gereklidir. Bu bağlamda BİST'te işlem gören turizm şirketlerinin pandemi süreci içinde maruz kaldıkları ve açıkladıkları risklerin türünde ve sayısında ve diğer açıklamalarda pandemi öncesi döneme göre artış olduğu hipotezi oluşturulmuştur.

4. METODOLOJİ

Çalışmanın bu kısmında BİST'te işlem gören ve turizm sektöründe faaliyet gösteren halka açık 11 adet işletmenin 2013-2020 yıllarındaki verileri incelenmiştir. İşletmelere yönelik veriler şirketlerin internet sayfalarında yayınladıkları yıllık faaliyet raporları, finansal tablo dipnot ve açıklamaları, Kamuyu Aydınlatma Platformu ile kurumsal yönetim uyum raporlarından elde edilmiştir.

Çalışmada verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi; yazılı, sözlü ya da diğer materyallerin içinde yer verdikleri mesajların, sayılara dönüştürülmesi, sistematik bir biçimde ve objektif olarak sınıflandırılarak çıkarımda bulunulması işlemlerinden oluşmaktadır. Zira içerik analizi yöntemiyle veriler tanımlanmakta ve söz konusu verilerin içerisinde gizli kalmış olarak bulunan birtakım gerçekler belirlenerek sunulmaktadır (Deniz, 2021).

5. BULGULAR

BİST turizm sektöründe bulunan halka açık 11 adet şirketin yıllık faaliyet raporları ve finansal tablo dipnotları ve açıklamalarının incelenmesinden elde edilen bulgulara göre 2013-2020 yılları arasında açıklanan riskler şöyledir:

Tablo 1. Firmaların Risk Açıklamaları 2013-2020

No	FİRMA İSİMLERİ	Firmaların Yıllar İtibariyle Açıkladıkları Risk Sayıları							
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	AYCES	9	11	13	16	17	16	14	17
2	AVTUR	6	7	7	7	8	9	8	8
3	KSTUR	6	7	10	13	18	17	16	21
4	MAALT	12	17	18	18	18	17	16	17
5	MARTI	10	14	14	14	15	16	15	16
6	MERIT	5	9	10	10	11	13	12	14
7	METUR	12	12	14	14	16	19	19	34
8	PKENT	8	12	14	14	15	18	11	13
9	TEKTU	11	11	12	13	13	16	15	13
10	ULAS	7	6	7	7	9	6	5	7
11	UTPYA	7	8	8	10	11	9	10	13
TOPLAM		93	114	127	136	151	156	141	173

Tablo 1’den de görüleceği üzere, inceleme kapsamında bulunan turizm işletmelerinin 2018 yılında 156 adet; 2020 yılında ise 173 adet risk açıklaması yaptıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Pandemi Öncesi (2018 Yılı) Firmaların Açıkladıkları Risk Türleri

No	Firmaların Açıkladıkları Risk Türleri	FİRMA İSİMLERİ										TOPLAM	
		AYCES	AVTUR	KSTUR	MAALT	MARTI	MERIT	METUR	PKENT	TEKTU	ULAS		UTPYA
1	Kur Riski	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	11
2	Piyasa Riski	x		x		x		x	x	x		x	7
3	Karşı Taraf Riski	x		x		x	x	x	x	x			7
4	Kredi Riski	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	11
5	Faiz Oranı Riski	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	10
6	Fonlama Riski	x		x	x	x	x	x	x	x			8
7	Likidite Riski	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	11
8	Fiyat Riski	x				x		x		x			4
9	Sermaye Riski	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	10
10	Terör Riski	x		x				x					3
11	Stratejik Risk	x			x								2
12	Operasyonel Risk	x			x							x	3
13	Finansal Risk	x		x	x	x	x	x		x	x		8
14	İş Sağlığı ve Güvenliği Riski	x			x								2
15	Dış Kaynaklı Risk	x											1
16	Uyum Riski	x											1
17	Yanlışlık Riski		x	x	x	x			x	x	x	x	8
18	Tahsilat Riski		x	x		x	x	x	x	x		x	8
19	Yoğunlaşma Riski		x			x							2
20	Alacak Riski		x	x		x	x	x	x	x			7
21	Müşteri Riski			x				x	x				3
22	Hukuki Risk				x								1
23	Nakit Akımı Faiz Oranı Riski			x		x		x	x	x			5
24	Doğal Afet Riski			x				x	x				3
25	Sektörel Risk			x							x		2
26	Marka Riski				x								1
27	İnternet Riski				x								1
28	Çevre Riski				x			x					2
29	İnsan Kaynakları Riski				x								1
30	Suiistimal Riski				x								1
31	Gerçeğe Uygun Değer Faiz Oranı Riski					x		x		x			3
32	Temerrüt Riski						x						1
33	Bölgesel Risk						x						1
34	Coğrafi Risk						x						1
35	Hisse Senedi ve Finansal Araçlara İlişkin Risk							x	x	x			3
36	Hırsızlık Riski								x				1
37	Yangın Riski								x				1
TOPLAM		16	9	17	17	16	13	19	17	16	6	9	

Tablo 3. Pandemi Sonrası (2020 Yılı) Firmaların Açıkladıkları Risk Türleri

No	Firmaların Açıkladıkları Risk Türleri	FİRMA İSİMLERİ											TOPLAM
		AYCES	AVTUR	KSTUR	MAALT	MARTI	MERIT	METUR	PKENT	TEKTU	ULAS	UTPYA	
1	Kur Riski	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	11
2	Piyasa Riski	x		x		x		x		x		x	6
3	Karşı Taraf Riski	x		x		x		x		x		x	6
4	Kredi Riski	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	11
5	Faiz Oranı Riski	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	11
6	Fonlama Riski	x		x	x	x	x	x					6
7	Likidite Riski	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	11
8	Fiyat Riski	x				x		x		x			4
9	Sermaye Riski	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	10
10	Terör Riski			x				x					2
11	Stratejik Risk	x			x				x				3
12	Operasyonel Risk	x		x	x			x	x			x	6
13	Finansal Risk	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	10
14	İş Sağlığı ve Güvenliği Riski	x			x								2
15	Dış Kaynaklı Risk	x											1
16	Uyum Riski	x											1
17	Yanlışlık Riski	x	x		x						x	x	5
18	Tahsilat Riski		x			x	x	x		x		x	6
19	Yoğunlaşma Riski					x							1
20	Alacak Riski		x	x		x	x	x	x	x		x	8
21	Müşteri Riski	x		x				x	x				4
22	Hukuki Risk				x			x	x				3
23	Nakit Akımı Faiz Oranı Riski			x		x		x		x			4
24	Doğal Afet Riski			x				x					2
25	Sektörel Risk			x				x					2
26	Marka Riski				x								1
27	İnternet Riski				x								1
28	Çevre Riski				x			x			x		3
29	İnsan Kaynakları Riski				x			x					2
30	Gerçeğe Uygun Değer Faiz Oranı Riski					x		x		x			3
31	Temerrüt Riski			x			x						2
32	Bölgesel Risk						x						1
33	Coğrafi Risk						x						1
34	Hisse Senedi ve Finansal Araçlara İlişkin Risk							x					1
35	Mülkiyet Riski			x		x	x	x	x				5
36	Sürdürülebilirlik Riski							x				x	2
37	Ekonomik Riskler							x					1
38	Politik Risk							x					1
39	Virüs Salgını			x									1
40	Faaliyet Riski			x									1

Tablo 3. Pandemi Sonrası (2020 Yılı) Firmaların Açıkladıkları Risk Türleri Devamı

No	Firmaların Açıkladıkları Risk Türleri	FİRMA İSİMLERİ										TOPLAM	
		AYCES	AVTUR	KSTUR	MAALT	MARTI	MERIT	METUR	PKENT	TEKTU	ULAS		UTPYA
41	Turizmdeki ileriye dönük belirsizlikler nedeniyle muhtemel riskler			x				x	x			x	4
42	Jeopolitik Risk				x			x					3
43	Finansal Olmayan Riskler							x					1
44	Pandemik Olaylar							x					1
45	İklim Riski							x					1
46	Hizmet Riski							x					1
47	Teknik Risk							x					1
TOPLAM		17	8	21	17	16	14	34	13	13	7	13	

Tablo 2 ve Tablo 3 incelendiğinde pandemi öncesi dönemlere kıyasla pandemi döneminde daha fazla risk türüne ilişkin açıklama yapıldığı görülmektedir. Zira pandemi öncesi dönemde en fazla 37 adet risk türü (Tablo 2) açıklanmışken, pandemi döneminde 47 adet risk türü (Tablo 3) açıklanmıştır. Salgın döneminde açıklanan ilave riskler incelendiğinde bunların; politik risk, virüs salgını riski, faaliyet riski, turizmdeki ileriye dönük belirsizlikler nedeniyle muhtemel riskler, jeopolitik risk, finansal olmayan riskler, pandemik olaylar, iklim riski, hizmet riski ve teknik riskler olduğu görülmektedir. Bahse konu pandemi öncesi ve pandemi sonrası açıklanan risklere ilişkin tablolar aşağıda sunulmuştur.

Yukarıdaki tablolar bir bütün olarak incelendiğinde turizm şirketleri açısından risklerin frekans dağılımları Tablo 4 ve Tablo 5’de sunulmuştur:

Tablo 4. Pandemi Öncesi (2018 Yılı) Turizm Şirketleri Açısından Risklerin Frekans Dağılımı

No	Risk Türleri	Toplam
1	Kur Riski	11
2	Kredi Riski	11
3	Likidite Riski	11
4	Faiz Oranı Riski	10
5	Sermaye Riski	10
6	Fonlama Riski	8
7	Finansal Risk	8
8	Yanlışlık Riski	8
9	Tahsilat Riski	8
10	Piyasa Riski	7
11	Karşı Taraf Riski	7
12	Alacak Riski	7
13	Nakit Akımı Faiz Oranı Riski	5
14	Fiyat Riski	4
15	Terör Riski	3
16	Operasyonel Risk	3
17	Müşteri Riski	3
18	Doğal Afet Riski	3
19	Gerçeğe Uygun Değer Faiz Oranı Riski	3
20	Hisse Senedi ve Finansal Araçlara İlişkin Risk	3
21	Stratejik Risk	2
22	İş Sağlığı ve Güvenliği Riski	2
23	Yoğunlaşma Riski	2
24	Sektörel Risk	2
25	Çevre Riski	2
26	Dış Kaynaklı Risk	1
27	Uyum Riski	1
28	Hukuki Risk	1
29	Marka Riski	1
30	İnternet Riski	1
31	İnsan Kaynakları Riski	1
32	Suiistimal Riski	1
33	Temerrüt Riski	1
34	Bölgesel Risk	1
35	Coğrafi Risk	1
36	Hırsızlık Riski	1
37	Yangın Riski	1

Tablo 5. Pandemi Sonrası (2020 Yılı) Turizm Şirketleri Açısından Risklerin Frekans Dağılımı

No	Risk Türleri	Toplam
1	Kur Riski	11
2	Kredi Riski	11
3	Faiz Oranı Riski	11
4	Likidite Riski	11
5	Sermaye Riski	10
6	Finansal Risk	10
7	Alacak Riski	8
8	Piyasa Riski	6
9	Karşı Taraf Riski	6
10	Fonlama Riski	6
11	Operasyonel Risk	6
12	Tahsilat Riski	6
13	Yanlışlık Riski	5
14	Mülkiyet Riski	5
15	Fiyat Riski	4
16	Müşteri Riski	4
17	Nakit Akımı Faiz Oranı Riski	4
18	Turizmdeki ileriye dönük belirsizlikler nedeniyle muhtemel riskler	4
19	Stratejik Risk	3
20	Hukuki Risk	3
21	Çevre Riski	3
22	Gerçeğe Uygun Değer Faiz Oranı Riski	3
23	Jeopolitik Risk	3
24	Terör Riski	2
25	İş Sağlığı ve Güvenliği Riski	2
26	Doğal Afet Riski	2
27	Sektörel Risk	2
28	İnsan Kaynakları Riski	2
29	Temerrüt Riski	2
30	Sürdürülebilirlik Riski	2
31	Dış Kaynaklı Risk	1
32	Uyum Riski	1
33	Yoğunlaşma Riski	1
34	Marka Riski	1
35	İnternet Riski	1
36	Bölgesel Risk	1
37	Coğrafi Risk	1
38	Hisse Senedi ve Finansal Araçlara İlişkin Risk	1
39	Ekonomik Riskler	1
40	Politik Risk	1
41	Virüs Salgını	1
42	Faaliyet Riski	1
43	Finansal Olmayan Riskler	1
44	Pandemik Olaylar	1
45	İklim Riski	1
46	Hizmet Riski	1
47	Teknik Risk	1

Tablo 4 ve Tablo 5 incelendiğinde BİST turizm sektöründe faaliyet gösteren 4 şirketin pandemi öncesi hiç açıklamadıkları ileriye dönük belirsizlikler nedeniyle muhtemel risk; 2 şirketin sürdürülebilirlik riski ve 5 şirketin ise mülkiyet riski açıkladıkları görülmektedir. İnceleme kapsamındaki 2 şirketin ise doğrudan virüs ve pandemi riskine maruz kaldıklarına ilişkin açıklama yaptıkları anlaşılmaktadır.

İncelemeye tabi tutulan turizm işletmelerinin pandemi öncesi ve pandemi sonrası dönemdeki riskin erken teşhisi komitesinin toplanma sıklığı incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

Tablo 6. Pandemi Öncesi (2018) ve Sonrası (2020) Firmalarda Riskin Erken Teşhisi Komitesinin Toplanma Sıklığı

No	Firma İsimleri	Firmalarda Riskin Erken Teşhisi Komitesinin Toplanma Sıklığı	
		Pandemi Öncesi (2018)	Pandemi Sonrası (2020)
1	AYCES	6	6
2	AVTUR	1	2
3	KSTUR	6	6
4	MAALT	0	7
5	MARTI	5	5
6	MERIT	6	6
7	METUR	5	4
8	PKENT	0	4
9	TEKTU	6	7
10	ULAS	4	4
11	UTPYA	1	1
TOPLAM		40	52

Riskin erken teşhisi komitesinin toplanma sıklığına ilişkin yapılan incelemede 2 adet şirketin pandemi öncesi dönemde hiç toplantı yapmadığı ancak pandemi sürecinde söz konusu şirketlerin toplam 11 adet toplantı yaptığı görülmüştür. Ayrıca incelenen diğer şirketlerin ise 2018 yılındaki toplantı sayısı 40 iken 2020 yılında 52 olduğu belirlenmiştir. Bahse konu incelemeye yönelik veriler yukarıda yer alan Tablo 6’de sunulmuştur.

6. SONUÇ

Geleneksel mali tablolar bir şirketin risk durumuna ilişkin kısmi bir görünüm sağladığından dolayı bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. İşletmeler risklerini kapsamlı bir şekilde açıkladıklarında bilgi kullanıcıları daha sağlıklı karar alabileceklerdir. Söz konusu risk açıklamaları faaliyet raporlarında ve finansal tablo dipnotlarında yer almaktadır. Böylece risklere yönelik şeffaflığın sağlanması işletmelerin faaliyetlerini daha iyi bir biçimde sürdürebilmesi ve etkin sermaye piyasaları için büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede Covid-19 salgının turizm sektöründe faaliyette bulunan işletmeleri en çok etkilediği düşünülerek BİST turizm sektöründe bulunan 11 adet halka açık şirketin finansal tablo dipnot ve açıklamaları ve faaliyet raporları salgın öncesi ve salgın dönemi dikkate alınarak incelenmiştir. Yapılan incelemede açıklanan risklerin sayısında ve türünde artış olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, şirketlerdeki riskin erken teşhisi komitesinin pandemi öncesine göre daha fazla toplandıkları görülmüştür. Bunun dışında Covid-19 salgının sebep olduğu ekonomik etkilere ilişkin açıklamalar yapıldığı, bu açıklamaların ağırlıklı olarak kapasite noksanı ile çalışma

sonucunda ortaya çıkacak olumsuzlukların bir neticesi olarak işletmenin mevcudiyetinin korunması için alınan tedbirlere ilişkin açıklamalar olduğu tespit edilmiştir.

Diğer taraftan incelemeye konu şirketlerin finansal tablo dipnot ve açıklamaları ve faaliyet raporları incelendiğinde Covid-19 salgınının; sektörün hareket kabiliyetini zayıflattığı ve izleyen dönemde etkisinin süreceğinin beklendiği, operasyonel hizmet sayılarında ciddi düşüşler olduğu, kar payı dağıtmama kararı aldıkları, salgının olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik gider ve nakit yönetimi konularında ek tedbirler aldıkları, kira ödeme imtiyazlarından yararlandıkları, mali tabloların hazırlanmasında yararlanılan tahmin ve varsayımların gözden geçirildiği, borç yapılandırma protokolleri yapıldığı, bilanço tarihi sonrası dönemde ekonomik faaliyetlerde ciddi ölçüde yavaşlama meydana geldiği, salgının ekonomik etkilerinin ölçülerek tam olarak finansal tablolara yansıtılmadığı konularında detaylı açıklamalar yapıldığı tespit edilmiştir.

İşletmelerin risk açıklamaları karar vericilerin alacakları kararların isabetliliği konusunda büyük öneme sahiptir. Bu bakımdan işletmelerde zorunlu bir komite olarak yer alan Riskin Erken Teşhisi Komitesinin düzenli ve sık aralıklarla toplanması ve işletmelerin mevcut ve muhtemel risklerinin analiz edilerek etkilerinin ilgililere duyurulması sermaye piyasasının etkinliği bakımından son derece önem arz etmektedir. Bu bakımdan söz konusu komitenin oluşumunda risk yönetimi alanında uzman kişilerin yer alması önerilmektedir.

Araştırmanın örneklemini BİST turizm sektöründe faaliyet gösteren halka açık işletmeler meydana getirmektedir. Diğer sektörlerde de benzer incelemeler yapılarak salgının sebep olduğu risk karşılaştırmaları yapılabilir. Bu bakımdan araştırmacılara farklı sektörlerde ve farklı ülkelerde karşılaştırmalı çalışmalar yapmaları önerilmektedir.

YAZARLARIN BEYANI

Bu çalışmada, Araştırma ve Yayın Etiğine uyulmuştur, çıkar çatışması bulunmamaktadır ve de finansal destek alınmamıştır.

YAZARLARIN KATKILARI

Çalışma Konsepti/Tasarım- FÖK, AÖ; Yazı Taslağı- FÖK, AÖ; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- FÖK, AÖ; Son Onay ve Sorumluluk- FÖK, AÖ.

AUTHORS' DECLARATION

This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support.

AUTHORS' CONTRIBUTIONS

Conception/Design of Study- FÖK, AÖ; Drafting Manuscript- FÖK, AÖ; Critical Revision of Manuscript- FÖK, AÖ; Final Approval and Accountability- FÖK, AÖ.

KAYNAKÇA

- Cavlak, H. (2020). Covid-19 Pandemisinin Finansal Raporlama Üzerindeki Olası Etkileri: BİST 100 Endeksi'ndeki İşletmelerin Ara Dönem Finansal Raporlarının İncelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19 (COVID-19 Özel Sayısı),143-168. <https://doi.org/10.21547/jss.755865>
- Çıtak, N. & Çalış, Y. E. (2020). COVID-19 Salgının Turizm Sektörü Üzerine Olan Finansal Etkileri. *İda Academia Muhasebe ve Maliye Dergisi*, 3(2), 110-132. <http://www.idaacademia.org/tr/pub/issue/56389/743528>
- Demir, Z. (2020). COVID-19'un TFRS Kapsamındaki Finansal Raporlamaya Olan Etkileri ve TMS Kapsamında Denetçinin Dikkate Alması Gereken Hususların Değerlendirilmesi. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 20(61), 255-278. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mdbakis/issue/56331/781638>
- Deniz, F. (2021). COVID-19 Pandemisinin Sınırlı Bağımsız Denetim Raporları Üzerine Etkisi: Türk Bankacılık Sektörü Örneği, *ASOS Journal*, 114, 220-240. 10.29228/ASOS.49268
- Durgun, A. (2021). Covid-19 Sonrası Türk Turizm Sektöründe Oluşabilecek Fırsatlar ve Riskler. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (23), 79-95 <https://doi.org/10.47129/bartiniibf.872884>
- Gacar, A. (2017). İşletmelerde Kurumsal Risk Yönetimi Kapsamında Riskin Erken Saptanması ve Yönetimi Komiteleri: Borsa İstanbul'da Nitel Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (52), 123-133. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/29388/314681>
- Karacan, S., (2020). Yeni Tip Koronavirüs'ün (COVID-19) Finansal Tablolara Muhtemel Etkileri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (73), 944-951.
- Karakaya, G. (2020). COVID - 19 Gündeminde İşletme Sürekliliği ve Bağımsız Denetim İlişkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar (Covid19-Özel Ek), 14-29. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iticusbe/issue/55168/754003>.
- Kerim, H. (2020). *Jeoploitik Riskin Türkiye Turizmine Etkisi*, [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi].

- Köse, T. & Ağdeniz, Ş. (2021). Entegre Raporlamada COVID-19 Salgınına İlişkin Verilerin Analizi. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 14(1), 189-220. <https://doi.org/10.29067/muvu.738325>
- Linsley, P. M. & Shrivess P. J. (2006). Risk Reporting: A Study Of Risk Disclosures In The Annual Reports Of Uk Companies, *The British Accounting Review*, 38(4), 387-404. <https://doi.org/10.1016/j.bar.2006.05.002>
- Nielsen, D. B. (2010). *Risk Management Reporting And Value Creation In Danish Companies*, [Master Thesis, Copenhagen Business School, Finance and Accounting]. https://research-api.cbs.dk/ws/portalfiles/portal/58462074/dennis_boettern_nielsen.pdf.
- Oran, İ. B. (2020). Covid-19'un Uluslararası Turizm Üzerinde Diğer Krizlerden Farklı Etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 807-826. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44282>.
- Topaloğlu, S. (2013). Sosyal Güvenlik Suiistimallerinin Tespiti ve Önlenmesi İçin Risk Analizi ve Sürekli Denetim Yöntemleri, *TİSK Akademi*, 8(16), 204-219. <http://www.tisk.org.tr/akademi.asp>
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, 2020. "COVID-19 Sürecinde Türkiye ve Dünya Turizmi Değerlendirmesi". <https://www.tursab.org.tr/assets/assets/uploads/arastirmalar/covid-19-surecinde-turkiye-ve-dunya-turizmi.pdf> Erişim Tarihi: 18.03.2021.
- Yaşar, T. N. (2016). Anonim Şirketlerde Riskin Erken Saptanması ve Yönetimi. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 2(2), 69-91. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tfm/issue/27074/290302>